

mücerred min eş'ârî'l-muħdeşin adlı bir kitabı olduğu belirtilmektedir. *Ne-kâ'izu Cerîr ve'l-Aħtal* adlı eserin Ebü Temmâm'a nisbet edilmesi ise doğru değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-şu'arâ'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1375/1956, s. 235, 282-286; a.mlf., *Resâ'il* (nşr. M. Abdül-mün'im Hafâcî), Kahire 1954, s. 19-31; Ebü Bekir es-Sülî, *Aħbârü Ebî Temmâm* (nşr. Halîl M. Asâkir v.dğr.), Kahire 1356/1937; Mes'ûdî, *Mürûcüz-z-zeheb* (Abdülhamîd), s. 68-76; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 180, 183, 186, 187; Ebü Hilâl el-Askerî, *Divânü'l-me'ânî*, Kahire 1952, II, 177; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâ-nî*, XVI, 383-397; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flü-gel), s. 165; Ebü'l-Alâ el-Maarîrî, *Şerhu Divâni Ĥamâseti Ebî Temmâm* (nşr. Hüseyin M. Nakşe), Beyrut 1411/1991, nâşirin mukaddimesi, I, 3-39; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Ümde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1963, I, 130, 131; II, 244, 247; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 170; İbnü'l-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ'* (nşr. M. Abdül-Fazl İbrâhîm), Kahire 1967, s. 155, 156; İbn Halîkân, *Vefeyât*, II, 11-26; Zehebî, *A'lâmü'n-nû-belâ'*, XI, 63-69; İbn Tağrıberdî, *en-Müctâmü'z-zâhire*, II, 261; Taşköprizâde, *Mevzûâtü'l-ulûm*, I, 264-265; *Keşfü'z-zunûn*, I, 691, 770; Abdül-kâdir el-Bağdâdî, *Ĥizânetü'l-edeb* (Bulak), I, 172; Brockelmann, *GAL* (Ar.), I, 77; II, 71-77; Ziriklî, *el-A'lâm*, II, 170-171; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 183-184; M. Abdül-mün'im Hafâcî, *İbnü'l-Mu'tez*, Kahire 1958, s. 528, 532-549; a.mlf., *el-Buħüşü'l-edebîyye*, Beyrut 1987, s. 76-81; Sezgin, *GAS*, II, 66-72, 90, 551-558; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî*, Kahire 1966, III, 268-289; Necîb M. el-Behbîtî, *Ebû Temmâm et-Ĥâ'î*, Beyrut 1970; Nihat M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 5, 6, 32-35; R. A. Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1979, s. 129-130; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 251-268; a.mlf., *Ebû Temmâm*, Beyrut 1398/1987; Mücâhid Mustafa Behcet, *et-Teyyârü'l-İslâmî ft şî'ri'l-'Abbâsiyyi'l-evvel*, Bağdad 1982, s. 639-667; *A'yânü's-Şî'a*, IV, 389-539; Hüseyin M. Nakşe, *Ĥamâsetü Ebî Temmâm ve şürûhuħâ*, Kahire 1987; M. Rızâ Mü-rüvve, *Ebû Temmâm*, Beyrut 1411/1990; Abdul Hak, "Abu Tammam, His Life and Poetry", *IC*, XXVI/2 (1952), s. 16-27; G. Kanazi, "Ebü Hilâl al-'Askari's Attitude Towards Poetry and Poets", *JSS*, XX (1975), s. 75-77; Zekeriyâ Abdurrahmân, "Ebü Temmâm fi şan'atihi's-şî'riyye", *ed-Dâre*, IV/6, Riyad 1980, s. 106-118; Hâdî el-Catlavî, "Ĥaşâ'işü's-şürûhi'l-'Arabîyye 'alâ Divâni Ebî Temmâm", *Fuşûl*, VI/1, Kahire 1985, s. 137-153; Susan P. Stetkevych, "Ebü Temmâm fi Muvâzeneti'l-Âmidî" (trc. Ahmed Utmân), *Fuşûl*, VI/2, Kahire 1986, s. 42-57; Abdurrahman Utbe, "İstihâmü't-türâş fi şî'ri Ebî Temmâm", *Mecelletü Merkezi'l-veşâ'îk ve'd-dirâsâti'l-insâniyye*, III/3, Katar 1991, s. 221-284; Abdülkerîm Habîb, "Divânü Ebî Temmâm et-Ĥâ'î bi-Şerhi'l-ĤaĤîb et-Tebrîzî", *Âlemü'l-kütüb*, XV/2, Küveyt 1414/1994, s. 207-211; H. Ritter, "Ebü Temmâm", *İA*, IV, 54-56; a.mlf., "Abü Tammâm", *EJ²* (İng.), I, 153-155; Zülfikar Tüccar, "Buhtürî", *DİA*, VI, 381-383.

HÜSEYİN ELMALI

EBÜ TÜRÂB

(أبو تراب)

Hz. Ali'nin lakabı.

"Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse" anlamındaki bu lakap Hz. Ali'ye Resül-i Ekrem tarafından verilmiştir. Sahih hadislerde rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber öğle vakti kızı Fâtıma'nın yanına gittiğinde Hz. Ali'yi evde göremedi. Sahâbilerden biri onun Mes-cid-i Nebevî'de uyumakta olduğunu haber verince Resül-i Ekrem oraya gitti. Uyumakta olan Hz. Ali'nin üzerindeki hırkanın sıyrıldığını, vücudunun toprağa bulunduğunu gördü. Elbisesindeki toprağı eliyle silkelirken, "Kalk Ebü Tûrâb, Kalk!" diye seslendi. O günden sonra "Ebü Tûrâb" diye de çağrılan Hz. Ali kendisine böyle hitap edilmesine çok sevinirdi. Bir başka rivayete göre ise hicretin 2. yılında yapılan Zül'uşeyre Gazvesi'nde bir kornak yerinde Hz. Ali ile Ammâr b. Yâsir, hurma ağaçlarının bakımını yapan Benî Müdlic halkının çalışmalarını seyrederken uyuya kaldılar. Yanlarına gelen Resül-i Ekrem Hz. Ali'nin elbisesinin toprağın bulunduğunu görünce ona dokunarak, "Kalk Ebü Tûrâb!" diye seslendi (*Müsned*, IV, 263; Hâkim, III, 140-141).

İslâm Ansiklopedisi'ndeki (IV, 57) "Ebü Tûrâb" maddesinde, Nöldeke'nin bu lakabın daha ziyade Ali'nin düşmanları tarafından takılan bir lakap olduğunu zannettiği belirtilmektedir. Onun "Ali düşmanları" sözüyle Emevîler'i kastettiği bellidir. Nöldeke gibi bazı Batılı araştırmacıların, bu lakabın Hz. Ali'ye latife yollu verildiğini kabule yanaşmadıkları görülmektedir. Halbuki *ŞaĤîh-i BuĤârî* ve *ŞaĤîh-i Müslim*'deki rivayetler, zaman zaman bu kabil şakalar yaptığı bilinen Hz. Peygamber'in, bununla çok sevdiği damadını küçük düşürmeyi hedef almadığını açıkça göstermektedir. Öte yandan bazı Şîi kaynaklarında bu lakaba daha başka yorumlar getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunların bir kısmına göre Hz. Ali sebde ederken yüzüne toprak bulaştığı için veya ahiret gününde başındaki toprakları ilk silkecek yani hayata ilk döndürülecek kimse olduğu için yahut Hz. Âdem'le aynı zamanda topraktan yaratıldığı için, hatıta Hz. Peygamber'den sonra yeryüzüne hâkim olacağı için ona Ebü Tûrâb denmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 263; Buhârî, "Şalât", 58, "Fe-zâ'ilü's-şahâbe", 9, "Edeb", 113, "İsti'zân", 40; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 32, 38; Tirmizî, "Menâkıb", 20; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 140-141; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), X, 603-604; *A'yânü's-Şî'a*, I, 325; Etan Kohlberg, "Abü Turâb", *BSOAS*, XLI (1978), s. 347-352; "Ebü Tûrâb", *İA*, IV, 57. M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ TÜRÂB en-NAHŞEBİ

(أبو تراب النخشي)

Ebü Tûrâb Asker

b. Husayn en-Nahşebî

(ö. 245/859)

Horasanlı ilk sûfilerden.

Nahşeb'de (Nesef) doğdu. Tahsil hayatına burada hadis ve fıkıh dersleri alarak başladı, Şâfiî fıkhındaki bilgisini ilerletti. Daha sonra kendisini zühd ve ibadete verdi. Mekke, Basra, Şam gibi merkezleri dolaştı; bu yolculukları sırasında çileli bir hayat yaşadı. Zühd ve tasavvufa yönelişinin sebebi hakkında bilgi vermeyen kaynaklar onun Hâtim el-Esam gibi ünlü sûfilerin sohbetinde bulunduğunu ve Bâyezîd-i Bistâmî ile görüştüğünü kaydederler. İbnü'l-Cellâ 600'den fazla zâhid ve sûfi ile tanıştığını, bunların içinde Ebü Tûrâb gibisini görmediğini söyler (bk. Kuşeyrî, s. 135). Ebü Tûrâb'ın çevresinde seçkin zâhidler ve âbidler toplanmıştı. İbnü'l-Cellâ, Hâkîm et-Tirmizî, Ali b. Sehl, Yûsuf b. Hüseyin er-Râzî, Şah b. Şücâ'-ı Kirmânî, Ebü Hamza el-Horasânî, Ebü Hamza el-Bağdâdî, Ahmed b. Hadraveyh ve Hamdün el-Kassâr onun sohbetinde bulunarak kendisinden faydalanan tanınmış sûfler arasında sayılabilir. Hamdün el-Kassâr gibi Melâmetiliğin kurucusu sayılan bir sûfi ile Ahmed b. Hadraveyh gibi fütüvvet yönü güçlü sûfilere tesir etmiş olması, kendisinin de bu temayüllere sahip olduğunu göstermektedir. Yamalı hırka giyip tek kede oturmayı ve halkın dinlemesi için yüksek sesle Kur'an okumayı bir çeşit dilencilik saydığını belirten bir sözünü nakleden Kuşeyrî, onun fütüvvetle ilgili bazı menkıbelerini kaydeder (*er-Risâle*, s. 473-479).

Ebü Tûrâb 245 (859) yılında bir yolculuk sırasında çölde vefat etmiş ve vücudu yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmıştır. Ancak cesedinin uzun süre hiç bozulmadan kaldığına dair klasik kaynaklarda çeşitli menkıbeler de anlatılır.